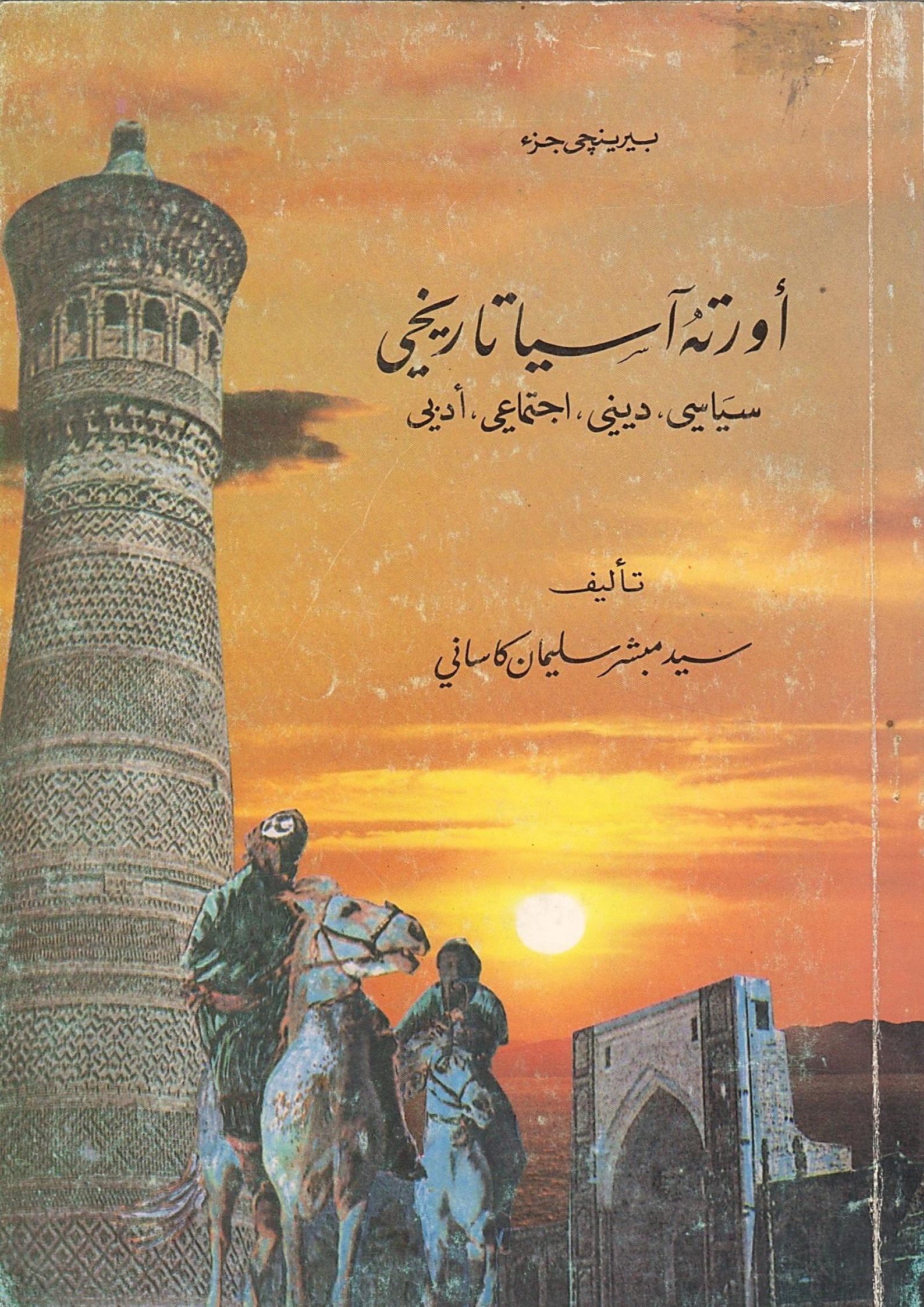
بیرینچی جزء

أورتهٔ آسیا تاریخی

سیاسی، دینی، اجتماعی، أدبی

تألیف

سید مبشر سلیمان کاسانی

بیرینچی جزء

اُورته آسیا تاریخی

سیاسي ، ديني ، اجتماعي ، أدبي

المملكة العربية السعودية
أبهـــا - الصفـــراء

تاليف :

سيد مبشر سليمان كاسانى

بسم الله الرحمن الرحيم

محترم أستاذ بولاق باشي
حضرتلري نينك تقريظ لري

وريڅينيا - ويانا
فبراير ١٩٩١ ميلادى

محترم سيدمبشركا ساني نينك اورته آسيا تاريخ نا ملى أثرا وستيده حاضر عمومى بيرشكلده قيسقچه ملاحظه ميزني بيان ايتيب اوتماكچي ميز ٠
تاريخ شناس عالم سيدمبشرخان نينك اوزبيك تليده يازيلگان اوچ جلدليك اورته آسيا تاريخى أثرى اوستيده سوز يورگيزيشدن آلدين بوأثرنى عادتده گى تاريخ أثر لريگا نسبتاً اوزگاچه خصوصيت گا ايگه ايكانليگيني ،وأثرمؤلفي نينك هم اوزيگا خاص خصوصيت گا ايگه ايكانليگيني تفسير،يازيش وتحليل اومولينى هم اوزگاچه ايكان ليگيني تيدا يتيب اوتماق ضرورىولادى٠ أثرنى كوزدن كيچيرار ايكانميز أثرمؤلفي سيدمبشركا ساني نينك باسيب اوتكان اوزباشيدن كيچيرگان جفاليك حيات يولى وبو يولده كوريب اوتكانى حيات واقع ليگى،ا ونينك يراتديگى بوأثرگا يعنى أثر نسي تاريخ واقع ليكيگا سويانيلگان حالده يراتيليڭاهكته تنا ثرايتكان ليكن يقفال كرزگا تاثلاثيب توريبدى ٠ شونينك اوچون هم أثراوستيده سوزيوريتيشدن آلدين مؤلف حقينه قيسقچه توختاليب اوتيشگا توغرى كيلادى ٠

سيدمبشر طيمان اوغلى اسلا" تركستان نينك اوزبيك قومىدن بوليب ،اوهه لي كودك ليك ياشيده ايكان يگرمنچى يللرنينك آخيرى اوتتوزينچى يللرنينك باشلريده كمونيستيك حاكميت نينك شفقت سيز سياستى ظلمى آستيدن اوزيورتينى تاشلاب ، چيت ايللرگا تاچيب چيقيش گا مجبوربولگان يوزمينك لاب عائله لردن تشكيل ايتكان مهاجرلر جماعه سيگا منسوب جفاكش لردن بيرى بولدى ٠ يعنى اونينك جفاگا تولە حيات يولي كودك ليك يللريدن باشلانگان ايدى ٠

سيدمبشر فرغانه وادىسى نينك نمنگان شهرى يقينيدەگى بوكون ، كاسان سايى ، أتالميش كاسان شهريده ١٩٢٩ميلادى (١٣٤٨هجريه) يلده كبار بيرعائله ده دنياگا كيلگان ٠ اوشل يللرى باشلانگان استالين نينك يگّه خواجه ليك لرنى مجبورى

كا للبيكتيف لاشتوريش أ سا سيده قولاق لرديب نا م بيريلميش ا وزيگا توق يگه خوا جه ليك لرنى صنف صفتيده بيتيريش وها موى ا ورگيتيف تيرروسيه سيا ستى آ ستيده خلق عا مه سى نينك پا شيگا كيلگا ن ما دى معنوى جسما نى قيرغين سليما ن لرها ئله سيگا هم ا وزشفقت سيزليكينى كورسا تدى . هه لى بيريا شگا توليب ا ولگيرما گا ن يا ش با له سيدمبشر نينك آ ته سى هم با شقه مينگلاب بيگتا ها نسا نلرقطا ريده كمونيست لرطرفيدن حبس گا آ لينيب سبيرگا سورگون قيلينددى . ما ل ملك لرى سويت لرحكومتى حسا بيگا معا دره ا يتيلدى . ملك سيز جا يسز آ ته سيزقا لگا ن يا ش سيدمبشرمُشت پرآ نه سى بيلن يتا ـ ـ كلاشكا ن حا لده تغا سى نينك عا ئله سيگا قوشيليب ا فغا نستا نگا قا چيب ا وتيش گا مجبور بولادى .

شوندا ى قيليب ا وتتيزينچى يللرني با شلانيشي سيدمبشرنينك مها جرت حيا تيده گى آ غير عذا ب وعقوبت لى كونلرنينك با شلانيشي بولادى . ا وبا له ليك واُ وسپيرين ليك دورني ا فغا نستا ن ده وسونگره سعودى عربستا ن وينه ا فغا نستا ن ده ا وتكا زگا ن بوليب ، ا ينك آ خيريده (١٩٧٩ م يلده) ا فغا نستا ن نى سويت قشونلرى ا شغا ل ا يتكا ندن سونك سعودى عربستا ن گا كيليب مقيم جا يلاشا دى . ا وتميش دربدرليك يللريده ا وزعا ئله سي نينك تورميش كيچيريشينى تأ مين لاش ا وچون ا يشلاش بيلن بيرقطا رده آ نه يورتى تركستا ن گا بولگا ن مهرمحبتي وصدا قتى ا ونى ا وزيورتي ا وتميشيني يقيندن سينچيقلاب ا ورگا نيب با ريشگا اُوندا يدى . سيدمبشرنينك پشتو ،فا رسي ،اُوردو و عرب تيلينى مكمل ا ورگنگا ن بوليشي وا وزآ نه تيلى ا وزبيكچه قطا ريده با شقه تركي تللرنى هم يخشى بيليشى ،بو تللرده نشرا يتيلگا ن ويا كى نشرا يتيلما ى رسمى وغيررسمى منبعلرده شخص لرقوللريده سا قلانيب كيلگا ن أ ثرلرحجت لرنى واُ رخيف متريا للرنى ا ورگا نيب چقيش گا كته قولايليك وا مكا ن بيرا دى .

قُوَنت بيلن ا يشلاش وا وزليك سيزمحنت ومطا لعه قيليب با ريش آ رقه لى سيدمبشرخا ن ا وزى نى ا وزى تا ريخ شنا ش علم آ دمى قيليب يتيشتيريش گا ونها يت بوكون تقريظ بيرا يا تكا نيممز بيرمينك صحيفه دن آ رتيق ا وچ جلدلى ا ورته آ سيا تا ريخى نا ملى أ ثرنى يرا تش گا ا يريشا دى . بوأ ثرا وزا وزينى تا ريخ شنا س قيليب يتيشتيرگا ن بيرا وزبيك مها جرى طرفيدن تا ريخى حا دثه لرنى خا لصا نه تعريف لاش يولى بيلن كينك كتا بخوا ن عا مه گا ما سلاب ،ا وزبيك تيليده خا رج ده ا يلك با رنشرا يتيلگا ن أ ثر بوليشى بيلن حقيقتاً هم ا وزگا چه خصوصيت وقيمت كسب ا يتما قده دور . بوأ ثرنينك خا لصا نه ليك خصوصيتينى مؤلف نينك يا زولريده گى وا قعه لرنى بيا ن ا يتا را يكا نمن : تا ريخده بيرملت نى با شقه

بيرملت گا قارشي تورغيزيشگا اورينما ديم- ديگان جمله سى هم يقفال كورسا تيب تورماق ده دور • شويرده ينه شونى قيد إ يتيب اوتيش كيراك بولاديكى ،بعضي تاريخ شناس مؤلف لركوپينچه تاريخى حادثه لرگا تحليل وتعريف بيريشده ملى نقطهٔ نظرى بيلن قاراب ،طرف كثليك ياكى إ يديا لوگيك بيريا قلاما ليك ويا شخصي كوزقاراشى بيلن چيكلانگان حالده خلاصه چيقاريب كتا بخوانلرده او- و ياكى - بو تاريخ اوستيده مجمل وحتى يانگليغ توشونچه توغديريب قويا ديلر • سيدمبشركا ما نى أثرينى بوندای نقصانلردن مثتثنى دور- ديب آيتماق ، ممكن •

مؤلف اوزأثريگا يازگان سوزباشى ده اوزأثرينى كيمسه نينك أوندا وى بيلن يازگان بولماى ،بلكي أوزون زمانلردن بيرى مملكتيميز تاريخى حقيده گى أثرلرده يازيل مگان وياشلاتيلمگان واقعه لرني هم قوشيب يازيش ليك مقصديده اوزتشبثي بيلن يازگان ليكينى تأكيد لاب توريب ،اوتميشده گي تاريخي حادثه لرا وستيده ،اينيقمه اورته آسيا خلقى نينك تاريخي ترقياتى اوستيده ملاحظه يورگيزا رايكان ،أول تاريخى ترقيات نينك هربيربا سقسچيده اسلام نينك اوينا گان عالمشمول ايجابى رولى بارايكانليگى نى تاريخى دليللربيلن قيد إ يتيب بارادى • أثرنينك بيرنچى جلدى ٣٥١ صحيفه دن وبيرنيچه باب لرگا بولينگان يتى بولوم دن عبارت بوليب اورته آسيا ده يرلاشكان قديمى خلق لروا ولرنينك بيرنچى مستقل دولت چيليگى تشكيل تاپكان توققوزينچى وا ونينچى عصرگا قدربولگان تاريخ نى اوزا يچيگا آلەدى • مؤلف بوترقيات دورتا ريخينى عمومى انسانيت نينك قديمى تاريخي ترقى سي بيلن باغلاگان حالده ملاحظه إ يتسادى •

أثرنينك ٣٩٤ صحيفه لى ايككينچى جلدى بيرقطاربا بلردن عبارت بولگان بيش بولوم ده اساسا اورته آسيا تاريخى اوستيده سوزيوريتيلگان بوليب ،تركستان ده قارا خانيلر دولتى قوريليش دن تاتيموريلردولت چيليگى دورينى اوزا يچيكا آلگان دور • بوجلد ده آريم سلاله لرتوزيليش جدولى وخريطه لربيريش آرقالى مؤلف كوپ تاريخى حادثه لرگا اطراف ليچه أنچه أنيق ليك بيريب اوتادى •

أثرنينك اوچينچى جلدى يازيليب تيار بولگان ،امك هه-لى نشرا يتيلمگان ،يقين كيله جكده نشرى كوتيليب توريبدى • بواوچينچى جلدى اورته آسيا نينك اون بيشينچى اون آلتينچى عصرلردن بويان باشلانگان تاريخينى اوزا يچيكا آلگان بوليب تركستان ده سويت توزيمى اورناتيليشى وسويت دوريده گى حيات حالتى اوستيده هم آيريم چه توختا ليب اوتيلادى • بواوچينچى جلدنى يازيب تمام لاشده مؤلف امريكا قوشمه شتات لسرى نينك پايتختى واشنگتن ده گى كانگرس كتبخانه سيده قريب يريم يل دوامىده تدقيقات ايشي بيلن مشغول بولدى •

سيدمبشركا ما نى نينك ٠ اورته آسيا تا ريخى ٠ أثرينى شول حا لرگى دور ده نشرا يتيليشي جوده‌ا وزوقتيده يوزا گا كيلگا ن مهم وقيمتلى ا يكا نليكينى قيد ا يتيب ا وتيشكا توغرى كيلادى ٠ معلومكى سويت كمونيست حا كميتى ا ورنا تيلكا ندن بويا ن ، يتميش يلدن آرتيق بير دور دوا ميده عمومى خلق لرتا ريخى ،شول قطا رده تركستا ن تا ريخى ،سويت تا ريخ شنا سليكى طرفيدن ساخته لشتيرا ويريليب ،جوده چلكش تير- - يليب يوبا ريلدى ٠ تا ريخنى علمى أساس ده حقا ني ا ورگا نيب بها بيريش ا ورنيگا سويت تا ريخ چيليگى ما ركيسيزيم- لينينيزيم نقطهٔ نظرى ديگا ن غيرعلمي محدود بيرتعليمات ا يچيده پرتيه وى كوزقا را ش آستيده وقت - وقت بيلن پرتيه سيا ستى ا وزگا ريشيگا ما سلاب تورليچه يسا مه تا ريخ يرا تيب يا زيب كيلدى ٠ شونينك ا وچون هم كا سا ني نينك تقريظ ا يتيا تكا نيميز أثرى بيقيا س قيمت وأهميت كسب ا يتا دى ٠ علمى عا موى طرزده‌ا يركين سوزيوريتيش ا سلوبى قوللانيليب ،عرب ا لفبا سى نينك ا وزبيكچه‌ا ملاسيده ا وقيشگا روا ن نشرا يتيلگا ن بوأثرآ يريم كمچيليك ونا أنيق ليك حا للردن خا لى ا يما سدور ا لبته ٠ بوحقده فكربيلديريشنى كتا بخوا نلر ملاحظه سيگه قا لديريب توريب ا وزشخصي تشبث وهمتى آرقه‌لى برچه‌قين چيليك لرنى نمه سيگا آليب توريب ،بوندا ى بيرقيمتلي أثرنى جما عت گا تقديم‌ا يتيش گا ا يريشكا ن مؤلف سيدمبشركا ما نى كورسا تكا ن بوكته‌خدمتي بيلن تقديروتحسين گا مزا وا ردور - ديسب ، ا وتما قچي ميز ٠

بويرده يا لغوزمؤلف نى تقديرلاش بيلن چيكلانيب قا لمسدن تركستا ن مها جرت جما عه‌سيده سيدمبشركا ما نى كبى وطن وملت منفعتى يوليده جسا رت وفدا كا رليك بيلن ا يش كوروچى ذا تلرفما ليتيني جما عت تما نيدن هرطرفلامه ،ا ينقسه‌ما دى ومعنوى جهتدن دا يم دستكلاب با ريليشي ضرورا يكا ن ليكيني آيريم قيدا يتيب ا وتما ك لازمدور٠ سيدمبشركا ما نى گا ا يسه‌ا لله‌تعا لى دن صحت وسلامتليك عطا ا يتيليشى نى تيلايميزوا ستقبا لده‌ا وزفما ليتى نى ينه‌دوا م ا يتيرگا ن حا لده‌جما عت ا وچون ينگى دن ينگي ثمره‌لى معنوى حا ل‌يرا تيب با ريشيني آزوا يتيب قا له‌ميز . ا لله هرزمان رهنما چيميزويا ردمچى ميزبولسين ٠

ا يرگش شيرمحمدبولاقبا شى

بسم الله الرحمن الرحيم

سوزباشی

حمد وثنا اول ذات أقدس الهيه غه كيم مقتضای آية كريمة : قل اللهم مالك الملك تؤتی الملك من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء ، يريوزی نينگ پادشاه حقيقی سيدور ، تمام سلطان لروخانلر آستان درگا هيغه عبوديت وخاكسارليك ايله باش ايگيب تضرع وتخشع بيلن قول كوتاريب اول ذات غه التجا قيله دورلر .

رحمتينگدن كيسمگای اميدينی هربيروجود
بارگاه كبريا دن أيله يور خوف و رجا

والصلاة والسلام علی رسوله محمد سيد العرب والعجم ، المبعوث الی جميع الامم نبی الهدی والرحمة وعلی آله واصحابه اجمعين .

توتوندوم نعتيگا احمد قيلوب همتنی بالاغه
صفاتينك جانغه مرهم ديب قلم تبراتيم انشاغه
وجودينك كيم ميسر بولدی او لكون دار دنيا غه
عبير مشك تاتارينك يتوشدی أرض بطحا غه
يقيلدی كعبه دن بت ، لرزه توشدی قصر كسراغه

ارباب دانش لريميزغه مخفی قالمغای كيم تاريخ علمی نينگ فايده مندليغيگا تمام انسا نلر متفق القول دورنر ، شونينگ اوچون هربيرملت وهربيرقوم نينگ اوزلريغه خاص تاريخ لری باردور ، چونكی تاريخ گذشته لريميزدن حكايت قيليب واقعه لربيلن بيزلرنی تانيشتورادی ، اورته آسيا اولكه سی قديم الايام دن باشلاب تاحاضر غی عصر يميزگا چه بير مشترك دين وكلتور صاحبی بوليش لری طفيلی كتابنی شو اولكه غه أتاب يازيشغه باشلاديم . عصروزمانغه مطابق ، ينگی اسلوبده غی تاريخ چيلرنينگ قاعده لريچه بيرينچيدن منطقة نينگ جغرافی اوزگاريش لريدن باشلاب ، اوندن كين انسا نلر حيا تيده ، روی بيرگان حادثه لرو اجتما عغه قوشيليشده غی تاريخی جريا نلربيلن مضمونلركيلتورديم .

حاضرغی عصرده تاريخنی علمی انكشاف لربيلن ينه ده بای ايتكان تمانلری باستانشنا سليك (ارخئولوگيه) وزمين شسنا سليك (جيا لوجيه) دانشمندلرنينگ معلوما تلر يدور ، چونكی تاريخی حادثه لرنينگ تيكشير يشده ، وواقعه لرنی قندای ظهورا يتكا نليغی واولرنينگ عوا مللرينی كوپراق منه شوعا لم لربيلديرا ديلر . تاريخ ايسه اوزمسير يده بوليب اوتكان واقعه لرده غی يوتوق لروينگلش لرنی همده انسا نلر حيا تيده غی اوزگا ريش لربيلن بيرگا كورساتادی .

حقیقتا مؤرخلر ، جغرافیا دانلر ، باستانشناس عالم لراورته آسیا اولکه سی نینگ قدیم زمان (موزلیك قاتلا ملر) دن باشلاب اقلیمی حادثه لروتاریخی واقعه لرنی مرحله لربیلن باشدن قاندای کیچور غانلیغینی مفصل بیان قیلغانلر . بوکتابنی یازیشغه أنه شوندای عالم لرنینگ أثر لریدن فایده لاندیم ، باشقه قولو مده غی عربی ، ترکی وفارسی منبع لردن استفاده قیلدیم ، اوزیمده یوق کتا بلرنی ایسه مکتبه لردن ودوست لردن توپلادیم . شوندن کین توپلا غان کتب لرمطالعه سیدن یازیشغه باشلادیم ، بعضی واقعه لرده غی موضوع لرنی قندای یازیلغان بولسه ، اوشاندای کوچیریب ، یا اینکی ترجمه بولا دیغان بولسه مضمون نی ترجمه قیلیب موضوعغه با غلادیم . بونغه قوشیمچه قیلیب کتا بخوانئی اوریب کیتدی ـ چاپیب کیتدی خانما نسوزواقعه لردن خوناب قیلما سلیك وزیر یکتیر ماسلیك اوچون أدبی ساحه لردن هم مضمونلر کیلتوردیم .

بوکتاب اوردته آسیا اولکه وخلق لرینی همده اولرنینگ اوتمیشده غی مدنیت لری ودینی عقائدلرینی ، دشمن بیلن قنچه لیك شجاعت ومتانت بیلن آلیب بارغان کوراشلرینی ، بونغه قوشیمچه اجتماعی ، اقتصادی ومدنی حیاتغه باغلیق مسئله لرنی کتاب اوزمضمونلری ایچیغه توپلا غاندور .

عزیز ومحترم برادرلر : کتاب نینگ بیرنچی قسمت لریده اورته آسیا نینگ قدیم گی اهالیسی واولرنینگ تاریخی سیلجیش لری کورسا تیلا دی . اولر تاریخ نینگ گواه لیغیچه اوزیوریش لریده او لکه لرنی بیرلشتوریب مقتدر دولت لر تشکیل قیلدیلر ، اولر منطقة نینگ قدرتلیك حکمداری بولیب ، اولرنینگ قورغان دولت لریده خلق بیرلیغی ، یربیرلیغی وتل بیرلیغی باربولیب هیچ بیرعنصری وشعوبیب نی تاریخ ایسلا تما یدی . مقدس اسلام دینی ظهور قیلغا ندن سونك اهالینی اسلامغه کیریش لری بیلن ینه ده تبارز قیلیب ایککنچیدن مجد وعظمت لری باشلا نادی . بولردنیا ترقیا تیغه کته حصه قوشدیلر ، علمی تیکشیر یشلر بیزغه اولرنی اسلام دنیا سیغه یراتیب بیرگان قیمتلیك علمی أثرلری ، اینقسه اولرنینگ جهان معارفی اوچون قنچه لیك حصه قوشگا نلری کتا بده کورسا تیلادی .

محترم اوقوچیلر : بیز تیموریلر سلطنتی نینگ زوالی دن باشلاب تاریخ مطالعه سیغه کیریشساك اورته آسیاده قوریلغان دولت لرده معارف نینگ یوق لیغی آشکارکوریلادی ، اوتمیشده غی امام بخاری لر ، ابن سینا لر ، الخوارزمی لردن بیرانته هم میدانغه کیلمادی ، باره ـ باره مدرسه لریمیزده غی تفسیر وحدیث وفقه لراورنیغه باشقه نصاب ده غی علم لر جا یلاشدی تمام سفسطه خوانلیك بولیب اسلام دن یالغوز نام قالغان ایدی . سونگی عصر لرده خان وامیرلریمیزنینگ دوران لریده حکومت نینگ مطلقا نظم قاعده وقانونی بولمای ، بلکی قانون اولرنینگ ایککی لب لری ارا سیدن چیقغان سوزی ایدی ، اولررعیه نی اوزقللری دیك کوریب اولرنینگ مال وجایلری نی اوزلری نیکی دیب بیلوردیلر . یرغوگا آلینغان گنهکارنی اوزخواهش لریچه جزا له تیب تمام بایلیکرینی پادشا هی دیب آلوردیلر ، بلکی منه شوگنهکا رلرنینگ خویش واقربا لری هم یرغوگه آلینورایدی . اولرنینگ زندان لریده اوچ مینگ دن زیاده گنهکا رلرنی آلیب چیقیب اعدام قیلوردیلر . دولت مامورلریده معاش (آیلیك) لری بولمای بلکی اهالینی اوستیدن یغما گرلیك بیلن معیشت قیلوردیلر . سلطان لرخزینه لریغه توشا دیگان عایدات لرهمه سی کیف وصفاغه مصرف بولیب ، بوندن بیران دینا رودرهم مملکت وملت نینگ فایده سیغه مصرف بولماس ایدی عالم من دیگانلر

هم سونگی عصر لرده حقیقتدن منحرف بولیب طمع گرلیك کوچه سیغه اوتدیلر ، ریا کارلیك وحیله لربیلن بیش ـ اون طلا بدلیده حقنی ناحق قیلیب ، خانلرو أمیر لروبای لرنینگ خوش آمدگوی لری بولیب زهدوتقوا دن اثرقالمغان ایدی ، البته متقی عالملرهم باربولسه صانلری آز بولیب انزواده قالغان ایدیلر . "ان الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم" . (البته خدا وندتعالی اوزگا رتماس هیچ بیرقوم نینگ (یخشی حالتینی) تا اوزگا رتما سه لراوز ضمیر لرینی) دیمك احوال جمیله دن اخلاق رذیله غه اوزگارتماسه لر .

هرچندبوسوز لرقوپال واچیق بولسه هم، لیکن انصاف نظری بیلن قرا لسه توغریدور وبولیب اوتکان ایش دور .

حاضرگی تورگان موقفیمیزبیلن اوتمیشنی مقایسه قیلغو دیك بولساك الحمد لله بوندای أمن وأمانده نازونعمت لربیلن حیات کیچوریشیمیزیا لغوز الله تعالی نینگ فضل وکرمی سونگره حاضر غی آل سعود دولتی نینگ کتاب الله وسنت رسول الله صلی الله علیه وسلم غه عمل قیلیش لری طفیلیدن دور

قران حکمیغه عمل قیلغان حاکم لرمتقی بولیب هیجقچان اوزرعیه لریغه ظلم قیلماس لر . البته تاریخ یازا دورغان کیشی مدح وتعریف یازا دورغان منشی ومیرزالردن بولمای بلکی واقعیتنی یازادور .

محترم اوقوچیلر : یوقا ریده خان وأمرا لریمیز وعلما لریمیزا حوالیدن شمه ئی بیان قیلندی . خوب ، عاقبت نیمه بولدی ! بوندای یغماچی لیك بیلن قوریلغان حکومت لر اوزأ راعدا وتلر وقتل وقتا للربا عثیدن بارکوچ لری هم بیجا مصرف بولیب حال سیزلانیب قالدیلر ، بولرنینگ بوندای خانه جنگلیك لری نی کوزآ ستیغه آلیب پایلاب تورغان شوعصرنینگ اوچ جها نخواری یعنی شرقدن چین وغربدن روس لر وجنوبدن انگلیس لرینگی عصری تجهیزات لری بیلن اورته آسیانی بولیب آلدیلر . استعماربویون توروغینی ملت لربویونلریغه سالیب اسارت زنجیری بیلن باغلا دیلر . بولردن دستلاب دشمن بیلن قارشی کوراشیب (۱۹۱۹ م یلده) انگلیس لردن استقلال لرینی قولغه آلغان افغانستان ملتی ایدی . اما ینه بودولت اوستیغه (۱۹۷۸ م یلده) روس لرهجوم قیلیب مملکتنی اشغال ایتدیلر ، لیکن ینه افغانستان ملتی عمومی شکلده قیام قیلیب روس لربیلن جها دغه باشلا دیلر ، مینگ لرچه روس لرقشونلری تاروما رکیلتور یلدی ، انشا الله یقین کونلرده ینه اسلام بیراغی آستیده اوزحریتیغه ایگه بوله دیلر . ایمدی یالغوزا یککیغه بولینغان ترکستان اولکه سی ، چین بیلن روس استیلا سیده قالدیلر . شرقی ترکستان چین لربیلن کوراشنی ازون یللردوام ایتدیلر ، اما بیوك بیرقدرتلیك دولت بیلن اوزلری انزوا ده قالغان حاللریده کوراشیش نتیجه بیرمای ، اخیرده روسلربیلن چین لرنینگ سیاسی اویون لری نتیجه سیده بوا ولکه (۱۹۴۹ م یلده) کمونست چین قولیغه اوتدی . اورته آسیا نینگ بای وسیرنفوس منطقه سی یعنی غربی ترکستان ایسه تزار دولتی آغدار یلغان ندن کین خوقندمختا ریتی (۱۳ دیسامبر ۱۹۱۷ م یلده) «ترکستان مختاریت جمهوریتی» عنوانی ده باش کوتاردی . اما

تجهزات سيزبوينگى حكومت (١١ فورال ١٩١٨ م يلده) بالشويكلرتما نلريدن آغدا ريلدى . اون اوچ يل تركستان اهاليسى جهادغه قيام قيلد يلر . روسلر منطقه نى قملغه آليب اقتصاد يولرينى باغلاب مصنوعى آچا رچيليك لروجودغه كيلتوردىلر ، نتيجه ده سككيزيوزمينگ كيشى قربان بولديلر ، حالانكى روس لردن بيركيشى هم آچا رچيليكده اولما ديلر . روس لرپرولياريا دكتاتور ليغى نى تركستانده اوزقو للريغه آليب ظالمانه رويه سى بيلن تركستان مسلما نلرينى قانغه بولاب، بيرنچيدن دين نى يساق قيليب، اقتصادى ونظامى وتعليمى وادارى ايشلردن مسلما نلرنى چيت لاتيب روس لرنينگ اوزلرى رهبرليك قيليب، تمام كوچ لرينى جامعه نينگ دينى وعقيده وى عنعنات لريغه قارشى ايشلا تديلر . خلاصه اولر تمام مملكت خوجا ينى بوليب آلديلر . شوندن كين سويت يازوچيلرى مسلما نلرنينگ عقيده لرينى جهالت پرست وجها نخوا رلرميراثى ديب يازيشغه باشلا ديلر . اولر يازغان تاريخلر يده ومقاله لريده دين نينگ بشريت جامعه سيده نيمه وظيفه سى بار ليغيدن سوزلاماى، بلكى دين نى تاپيليشيده غى واقعه لربيا نيده مسلمان عرب لرنى ينگى دشمن ياكى استيلا چيلر عنوانى بيلن يازيب ، دين رهبرلرينى ايسه ارتجاع نما يندە لرى ياكى متعصب لرديب كورسا تديلر . بولر اسلام نينگ حقيقتى نى ياشيريب ، خلاف وغير واقعى سوزلربيلن تركستان اهاليسينى اسلام دن بيزيتيب وچيت لاتيشغه باشلا ديلر . علما لرغه توهين قيليب ديديلر « اهالينى قول واياغ لرينى باغلاب آغيزلرينى مهرلاب بيروچى سلطا نلرنينگ خدمتچى لريدور » . شونينگ اوچون بوكتا بنى اولرنينگ غير اسلامى تاريخ لرى مقابليغه يازديم .

محترم برادرلر : بوكتاب نى يازيشغه هيچكيم تما نيدن مكلف بولماى يالغوز مينى مجبور قيلغان نرسه ازون زمانلردن بيرى مملكتيميز تاريخ لريده يازيلمغان وايسلا تيلمغان واقعه لرنى كيريتيش ايدى، ايككنچى مقصديم جهان اولكه لريده آواره بوليب يورگا نيميزدن ، ياش لريميز آنه تللرينى اونيتيشغه باشلا ديلر، چونكى تل وادبيات هرملت نينگ آئينه سيدور ، بوندای حسرتليك حاللريميزنى كوريب اوزتركى تليميزده بوكتا بنى يازديم . هرچند اوزيم تركى تل ده يازيشغه اونچه ليك ماهربولمسام، اما بعضى كمچليك لريمنى كيچوريشينگيزنى التماس ايته من .

ومن الله التوفيق،،،

المملكة العربية السعودية — سيد مبشر كاسانى

أبها في ١ - ربيع الثاني ١٤١٠ هـ

(٨ عقرب ١٣٦٨ ش / ٣٠ أكتوبر ١٩٨٩ م)

مندرجات

سوزباشی

بیرنچی بولوم

ابتدائی دور

بیرنچی باب :

١ – ابتدائی دورده غی جغرافی شرائط لر ١
٢ – ایلك پیلیالیت ٢
٣ – اورته پیلیالیت ٢

ایککنچی باب : اروغ داشلیك جمعیتی

١ – یوقاری پیلیالیت ٣
٢ – میزالیت دوری ٤
٣ – نیالیت دوری ٤
٤ – فلزایشلاتیش (دهقانچیلیك وچارواچیلیك) ٦
٥ – برانزنینك قوللانیشیده غی ترقیات ٦

ایککنچی بولوم

انسانلرنینك جمعیتغه کوچیش لری

بیرنچی باب :

١ – أ ـ اورته آسیا خلق لری نینك تمدن غه باشلاشلری ٩
ب ـ مدنیت ١١
ج ـ صنعی سوغاریش آمودریا وسیردریا ١١
٢ – میلاددن بیرمینك یل آلدین اورته آسیانینك قدیمگی اهالیسی ١٣
أ ـ ساق (سکیف) لر ١٣
ب ـ مساکیت لر ١٤

ج ـ آریائیلر ١٥
د ـ آریائیلر عنصر لری (تخارستان) ١٦
ر ـ سغدیلر ١٦

٣ – تاریخی منبع لرغه موافق اساسی واقعه لر ١٧
اخمنیت لر (هخامنشی) دولتی ١٩
٤ – اجتماعی وسیاسی حیات ٢٢
٥ – ساق لرکارنامه سی ٢٥
٦ – دین وکلتور ٢٧
أ ـ اویستازمانه سی ٢٧
ب ـ اروته آسیاده رواجلانغان وعمومی شکلده بولغان زردشت دینی ده
غی قاعده لر ٢٩
ج ـ زروان ٣١
٧ – صنعت ویادگار لیکلر ٣٢

ایککینچی باب :

١ – اسکندر کبیر نینك ظهوری ٣٤
٢ – اسکندرنینك اورته آسیاغه کیریب کیلیشی واهالی نینك قارشی
کوراشلری ٣٧
٣ – سیردریاده غی بربرلر ، آسیا سکیف لری بیلن آلیب بارگن کوراشلری ٣٩
٤ – اسکندرنینك سیردریادن اوتیشی وسپیتامین قوزغالان ٤١
٥ – سغدنینك بویسوندیریلیشی وایچکی ایشلرتشکیلی ٤٢
٦ – سپیتامین باشچیلیغیده گی اهالی نینك کوراشی ٤٤
٧ – اسکندر سغدقلغه لرینی باسیب آلیشی ٤٥
٨ – اسکندر وفاتیدن کین گی واقعه لر ٤٧

اوچینچی باب :

١ – یونان باختر (کیریك باکتاریا) پادشاه لیغی ٤٩
٢ – یونان باختر زمانه سیده اجتماعی اوضاع ٥٠

بـــودا ٥١
٣ – اقتصادی وضعیت ٥٣
٤ – مدنیت ٥٥

تورتینچی باب :

قانغها ـ فرغانه ـ باختر ـ (باکتاریا)
١ – میلاددن اولغی ایککنچی عصردن تامیلاددن سونگی بیرنچی عصرگاچه
..... ٥٨
٢ – قانغها ٦٠
٣ – فرغانه ٦٣
٤ – باختر (باکتاریا) ٦٤

بیشینچی باب :

کوشان پادشاه لیغی
١ – بیرنچی عصردن تورتینچی عصرگاچه ٦٧
٢ – تاریخی منبع لرده بیان ایلغان اساسی واقعه لر ٦٧
٣ – کوشانیلر دوریده اجتماعی اوضاع واقتصادی حیات ومدنیت ٧٠
٤ – کوشانیلردن یفتل لردوریغه اوتیش ده غی واقعه لر ٧٤

آلتینچی باب :

١ – یفتل دولتی نینك قوریلیشی ٧٦
٢ – یفتل لرتاریخی نینك سیاسی واقعه لر ٧٧
٣ – یفتل لردوریده غی اجتماعی ومدنی حیات ٧٩

اوچینچی بولوم

ترك خاقان لیغی

١ – شرقی ومرکزی آسیانینك جغرافی وضعیتی ٨٥
٢ – کوك ترکلر ٨٦

٣ – اجتماعی واقتصادی توزیم ٩٠
٤ – شهرلر ولسان ٩٣
الف : ترك وتاجيك مسئله سی ٩٥
٥ – مدنیت ٩٦
٦ – دینی اعتقادلر ٩٨
٧ – بیرام لر ٩٩
٨ – مادی یادگارلیکلر ١٠٢
عمومی قراشده اورته آسیا ترکلری ١٠٥

تورتینچی بولوم

بیرنچی باب :

١ – عرب وعربستان ١٠٨
٢ – مکه مکرمه ١٠٩
٣ – حضرت محمد صلی الله علیه وسلم توغیلیش لری ١١٠
٤ – بعثت ١١٠

ایککنچی باب : خلفای راشدین

١ – ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه ١١٣
٢ – عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه ١١٣
٣ – عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه ١١٤
٤ – حضرت عثمان (رض) فتوحاتلری ١١٥
٥ – حضرت عثمان (رض) خلافتنی نینك سونگی یللریده غی واقعه لر ،
فتنه لربوروزی ١١٧
٦ – عبد الله بن سباتبلیغانی ١١٩
٧ – عبد الله سباتبلیغاتی نینك نتجه سی ١٢٠
٨ – علی بن ابیطالب رضی الله تعالی عنه ١٢١
٩ – جمل واقعه سی ١٢٢

١٠ ـ صفتين اروشى ١٢٤
١١ – خوارجلر ١٢٧
١٢ – حضرت على (رض) نينك شهادتلرى ١٢٨

بيشينچى بولوم

بيرنچى باب أمويلر خليفه لرى

١ – معاويه بن أبى سفيان ١٣١
• شيعه چى ليك ١٣٣
• شيعه چيليك معاويه زمانه سيده ١٣٣
• معاويه نينك فتوحاتلرى ١٣٤
• يزيد نينك وليعهد ليكغه سايلانيشى ١٣٥
٢ – يزيد بن معاويه ١٣٦
• حسين بن على (رض) نينك باش كوتاريشى ١٣٧
• حره واقعه سى ١٣٩
٣ – ايككنچى معاويه بن يزيد ١٣٩
٤ – مروان بن حكم بن أبي العاص ١٣٩
٥ – عبد الملك بن مروان ١٤٠
• مختار بن ابي عبيد الثقفى ١٤١
• حجاج بن يوسف الثقفى ١٤٢
٦ – وليد بن عبد الملك ١٤٤
٧ – سليمان بن عبد الملك ١٤٤
٨ – عمر بن عبد العزيز ١٤٥
٩ – يزيد بن عبد الملك ١٤٧
١٠ – هشام بن عبد الملك ١٤٧
١١ – وليد بن يزيد بن عبد الملك ١٤٩
١٢ ، ١٣ – يزيد وابراهيم وليد بن عبد الملك اوغيللرى ١٤٩

الناشر
مكتبة الايمان بالمدينة المنورة
ت : ٨٢٢٥٨١٧

حقوق الطبع محفوظة للمؤلف
طبع عام ١٤١١ هـ - ١٩٩١ م